

مفهوم "نیروی هوشمند" - smart power - در راهیافت سیاست خارجی ایالات متحده امریکا

چکیده: همزمان با دیگرگونی های ساختاری "جهانی شدن" که در آن نقش ایالات متحده امریکا بصورت نسبی و لی روز افزون کاهش می یابد، وزارت خارجه آنکشور تلاش دارد تا از طریق تدابیر سیاسی، اقتصادی، دیپلماتیک و امنیتی سیاست خارجی خویش را با شرایط جدید انطباق دهد.

1. طرح مسئله

هیلری کلینتن، وزیر خارجه امریکا در نوشته‌ای تحت عنوان "هنرنیروی هوشمند" - The Art of Smart Power - که بتاريخ 8 جولای سال 2012 در «نیو استیتمن» New Stateman، جریده مهم امریکایی انتشار یافته است، نکات نظر خویش را در رابطه با چالش های سیاست خارجی کشورش اظهار مینماید. (1) درین نوشته نخست این راهیافت ارائه گردیده و پس از آن تحت بررسی انتقادی قرار میگیرد.

2. راهیافت "نیروی هوشمند"

به نظر کلینتن در مسیر تاریخ، ظهور قدرت های تازه در جهان - طوریکه در بازی "برد و باخت" معمول هست - به ضرر بازیگران کلیدی ساختارهای قبلی انجامیده است. ازین نگاه پس جای شگفتی نیست، طوریکه کلینتن میگوید که "ظهور کشور هایی مانند هند، چین و برازیل پرسش هایی را در مورد آینده نظام جهانی خلق مینمایند که ایالات متحده امریکا، بریتانیای کبیر و متحدین با همکاری همدیگر شکل داده اند و از آن پاسداری نموده اند." در نتیجه نزد وزیر خارجه امریکا این پرسش خلق میشود که در صورت همایش و دیدار یک قدرت جا افتاده، مانند ایالات متحده امریکا و یک کشور نو ظهور، مانند چین، آیا این دو قدرت میتوانند که پاسخ های تاره به پرسش های دیرینه ارائه دارند یا خیر؟

به نظر کلینتن، نیرو های تازه نفس در صحنه بین المللی اکنون نظر به گذشته ها نقش مهمتری را بازی مینمایند. ولی، او می نویسد: "ما امروز در سال 1912 قرار نداریم؛ یعنی دورانی که ناسازگاری ها بین بریتانیای رو بزوال و آلمان نو ظهور، زمینه ای منازعه جهانی را آماده میساخت." ولی اینک، به نظر خانم کلینتن در سال 2012 ایالات متحده امریکای نیرومند تلاش مینماید تا با همکاری قدرت های تازه و کشور های متحد، نظام جهان را با خواست های روز آراسته گرداند، تا در نتیجه از منازعات بین المللی خودداری بعمل آمده و رفاه جهانی ترویج

یابد. خانم کلینتن باین نظر است که قدرت های بزرگ امروز باهم در صلح بسر برده و کدام نظام تمامتگرا جهان را تهدید نمی نماید؛ نظامی مانند دوران جنگ جهانی دوم و یا در سال های جنگ سرد.

به نظر خانم کلینتن جهان امروز - در تفاوت با گذشته ها - با این چالش ها مواجه دیده میشود:

- بحران مالی
- تغییر اقلیم
- گسترش نیروی هسته یی
- تروریسم ماورای مرزها
- تفاوت روز افزون عایدات

از طرف دیگر به نظر کلینتن چندین دگرگونی در جهان امروز بروز نموده اند که از اینقرار اند:

- نقش اقشار گسترده ناشی از انکشاف فن آوری و سیاسی در تاثیر گذاری بر رویداد ها
- نقش بازیگران تازه از کشور های نوظهور و همچنان
- بازیگران موسسات غیر دولتی و کارتل ها

باینترتیب روند تاثیر گذاری بر شکل گیری حوادث پیچیده تر گردیده و در نتیجه در راستای چگونگی ایتلاف های جدید نیاز بیشتر به راهیافت های در خور زمان دیده میشود.

وزیر خارجه امریکا باین نظر است که "بازی برد و باخت" بین المللی نباید الزاماً به باخت یکی از بازیگران منتهی گردد. درین راه باید ارزیابی نمود که در کدام بخش ها میتوان با هم گام های مشترک برداشت و پیوند ها را عمیق تر ساخت. درین شیوه کار به نظر خانم کلینتن باید به یک سری از اصول و اساسات پابند باقی ماند:

- آزادی های بنیادی و حقوق جهان شمول بشر
- نظام اقتصادی بازار آزاد منصفانه و شفاف و در اخیر
- احترام به تمامیت ارضی همدیگر

خانم کلینتن می افزاید که در ظرف سه سال گذشته اولویت های سیاست حکومت بارک اوباما در محور همکاری با بنیاد های منطقوی استوار بوده است. درینجا میتوان بطور نمونه از نشست "سران کشور های شرق آسیا"، "جامعه عرب" و "اتحادیه افریقا" نام برد. مراد از همکاری این است که هرچه بیشتر نیرو های نوظهور در چارچوب های مشخص جلب گردند. مطابق به میزان این همکاری میتوان به ثبات سیاسی و منطقوی نقش سازنده بازی نمود.

این ستراتیژی که توام با قدرت های نوظهور و بنیاد های منطقوی بر دورنمای حوادث از تاثیر گذاری برخوردار می باشد، بیانگر این "درس عبرت تاریخی" است که تلاش های زیادی را باید برای رهبری و حل مسایل بخرنج متقبل شد. به نظر خانم کلینتن در ین راه امروز بسنده نیست که تنها و تنها باید توانمند بود. افزون بر آن قدرت های بزرگ امروز باید هوشمند، زرنگ و قانع کننده عرض اندام نمایند. در نتیجه در تداوم نقش رهبری ایالات متحده ه امریکا این کفایت و توانایی مهم خوانده میشود که چطور میتوان مردمان مختلف و ملت های گوناگون را در جهت حل مسایل

مشترک بسیج کرد و آن‌ها را با ارزش‌ها و آرمان‌ها شریک ساخت. برای رسیدن باین هدف، وزیر خارجه آمریکا باین نظر است که آمریکا باید ابزار کارآیی سیاست خارجی خویش را گسترش داده، تمام متحدان خویش را درین روند ادغام نموده و در اخیر به شکل بنیادی شیوه برخورد و "داد و گرفت" خویش را تغییر دهد. این رهیافت را خانم کلینتن "نیروی هوشمند" میخواند.

3. ارزیابی انتقادی رهیافت "نیروی هوشمند" - smart power approach -

طرح مفهومی "نیروی هوشمند" در واقع بازتاب سیاست خارجی اداره بارک اوباما هست که از زبان هیلری کلینتن بمتابۀ معمار روابط خارجی ایالات متحده آمریکا اکنون پس از سه سال حکومتداری حزب دموکرات آن کشور افاده و ارائه میشود. ازین نگاه، این راهیافت در عین زمان بیانگر چرخش بنیادی سیاست خارجی آمریکا نظر به عملکردهای زمان جورج دبلیو بوش، رییس جمهور سابق آمریکا و عضو حزب جمهوری خواه می باشد که در پیوند نزدیک با تصورات "حلقه محافظه کاران جدید" - new conservative circle - پیاده گردیده است.

➤ بتاسی از تصورات "حلقه محافظه کاران جدید"، جورج بوش و مشاورین امنیتی وی باین باور بودند که پیروزی آمریکا در "جنگ سرد" علیه "کمونیسم جهانی" منجر به یک قطبی شدن جهان گردیده است. در نتیجۀ گویا آمریکا بمتابۀ "کشوری با امکانات نامحدود" میتواند خواست‌های ستراتیژیک و امنیتی خویش را به سطح جهانی با "تک روی‌های سیاسی و نظامی" پیاده نماید. "اشغال نظامی عراق" در سال 2003 نمونه بارزی ازین "تک روی" یگانه ابر قدرت همان زمان تلقی میگردد.

➤ با انتخاب بارک اوباما بحیث رییس جمهور آمریکا، حکومت وی از بدو امر تلاش نمود تا بر همکاری‌های بین‌المللی صحه گذاشته و از "تک روی‌های" زمان جورج بوش فاصله گیرد. باین ترتیب وزارت خارجه آمریکا نخست در راستای جلب اعتماد دوباره کشورهای دوست در اروپا گام‌های موثر برداشت. بارک اوباما در عین زمان با سفرهای توأم با ایراد "نظرات سیاسی همزیستی" سعی نمود که در "فضای شفاف سیاسی" پیام آور "همکاری‌های عمیق" با کشورهای نوظهور مانند چین و هندوستان و همچنان بنیاد‌های منطقوی مانند "جامعه عرب" و "جامعه کشورهای جنوب شرق آسیا" تبارز نماید.

➤ این چرخش سیاست خارجی آمریکا ناشی از "حسن نیت" شخص شماره یک آمریکا ویا "قصد جمعی" حزب دموکرات آنکشور نبوده، بلکه بازتاب "برداشت واقع‌گرایانه" - realistic assessment - نظام حاکم در آن کشور میباشد. تک روی‌های جورج بوش در سیاست خارجی منجر به افزایش سرسام آور هزینه‌های جنگی و "کسر بودجه ملی" در آن کشور گردیده بود که تا هنوز هم اداره اوباما پس از سه سال سیاست "بودجوی معتدل" هنوز هم از آن رهایی حاصل نکرده است.

هزینه جنگی آمریکا در سال 2011 به 756 میلیارد دالر امریکایی بالغ میگردد. باساس این رقم سهم آمریکا در همین سال در حدود 43 درصد کل هزینه جنگی جهان و 75 درصد هزینه جنگی پیمان ناتو را احتوا مینمود. (2) در حلقه کارشناسان مالی این رقم حتی برای ایالات متحده آمریکا بمتابۀ کشوری با زیادتترین محصول ناخالص اجتماعی - GDP - نگران‌کننده تلقی میگردد. دولت ایالات متحده آمریکا با رتبه "ای ای ای" - (AAA) - برای اوراق قرضه از بالا ترین سطح اعتبار برخوردار بود. ولی در سال گذشته بنیاد "اعتبار سنج" امریکایی موسوم به «استندارد اند پورز» - Standard and

Poor's – اعتبار اوراق قرضه دراز مدت دولت مرکزی امریکا را یک مرتبه از سطح قبلی آن پایین تر – به «مثبت ای ای» (AA plus) تنزیل داد. (3) همزمان به آن کنگره امریکا طرح افزایش سقف قرضه های آن کشور را تصویب کرد و باسناد آن چارچوب قرضه را از 14 تریلیون (14 هزار میلیارد) و سه صد میلیارد دلار به میزان دو تریلیون (دوهزار میلیارد) و چهارصد میلیارد دلار بلند برد. باین ترتیب دولت مرکزی امریکا قرض دار ترین کشور جهان محسوب میشود. این حجم قرضه از اعتبار جهانی امریکا و دلار بمثابة "واحد تادیاتی جهانی" کاسته و در اخیر بر اقتصاد آن کشور و روابط آن کشور با جهان تأثیرات ناگوار بجا میگذارد.

➤ تأثیرات فشار کسر بودجه مالی امریکا را حتی با صراحت تمام در "دکترین ناتو" که در نشست سران عضو این کشور در شیکاگو (در ماه می همین سال) مطرح شد، نیز مشاهده مینماییم. سران ناتو خواستند تا با پذیرش طرح "دفاع هوشمند" - smart defence - فشارهزینه های سر سام آور امور دفاعی (جنگی) را با تدابیر "مشترک اوپراتیوی و تسلیحاتی" کمتر سازند. (4)

➤ خانم کلینتن دکترین "نیروی هوشمند" خویش را با پیروی از سه اصل پیوند میزند: آزادی و **صیانت حقوق بشر، نظام بازار آزاد و تمامیت ارضی کشور ها**. این سه اصل در واقع در گفتمان سیاسی با رهروان راه آزادی و "جهانی شمردن حقوق بشر" فقط در سطح نظری افاده گردیده، در عملکرد سیاست خارجی امریکا با محدودیت های چشمگیر و در شرایط خاص مورد بحث قرار میگیرند. چنانچه امریکا نه در گذشته های دور بلکه در همین اواخر تا زمان فرو ریزی رژیم های اقتدارگرا در تونس و مصر از کرسی نشینان آن کشور، زین العابدین بن علی و حسنی مبارک پشتیبانی نمود. بلکه همین حالا در قبال سیاست های عملی خویش در مورد عربستان سعودی، بحرین و سوریه در قید تضاد بین "سه اصل نظری" و "سیاست های عملی" مواجه دیده میشود؛ سیاستی که توأم با صیانت حقوق بشر به مبارزه علیه نظام "اقتدارگرای سیکولار" بشار اسد در سوریه صحنه میگذارد، چگونه میتواند سرکوبی جنبش آزادی خواهی در عربستان سعودی و بحرین را علیه "تمامت گرایان دینی" توجیه نماید؟ تجارب تاریخی بیانگر این نکته اند که اصول "آزادی و حقوق بشر" برای ایالات متحده امریکا تنها زمانی مصداق پیدا مینمایند، که این اصول بمثابة شاخص های همکاری با نظام ها و سازمان های منطوقی در خدمت اهداف ستراتیژیک غرب و در همسویی با آن متصور باشند. این سیاست – بازم به شهادت تاریخ – با کوتاه بینی و عدم فراست دراز مدت توأم بوده و چیزی بیشتر از یک "اعتراف لفظی" را افاده نمی نماید.

➤ اینکه خانم کلینتن در تیوری "نیروی هوشمند" از نیاز همکاری بیشتر و متمرک با کشورهای نوظهور پیرامونی تذکر میدهد، این نکته به نوبه خویش ایجاب تامل بیشتری را مینماید: نخست اینکه "جهانی شدن غرب مدار" قسماً توانایی های کلاسیک خویش، بویژه در بخش اقتصاد را از دست داده است. اصل نظری نیو لیبرالیزم بمثابة زیر بنای نظری "جهانی شدن کلاسیک" به بن بست کشانیده شده است. بحران مالی و قرضه های دولتی حاکم، بویژه در "حوزه یورو" در اروپا بهترین الگوی آن خوانده شده میتواند. (5) در عین زمان سهم کشور های نوظهور پیرامونی در تولیدات ناخالص اجتماعی در سطح جهانی رو بافزایش دیده میشود. (6) با درک همین واقعیت که همزمان با کاهش نقش اقتصادی کشور های خود مدار کلاسیک صورت میگیرد، راهیافت خانم کلینتن از "واقع بینی سیاسی" بر خوردار دیده میشود. درین جا تلاش میگردد که از طریق کشاندن کشور های نوظهور پیرامونی در حلقه "کشور های خاصه" بر بحران حاکم غلبه نمود. در نتیجه

این تیوری در آخرین تحلیل اعتراف به دگر گونی "جهانی شدن غرب مدار" تحت قیادت امریکا بسوی "جهانی شدن پسا امریکا" با نقش روز افزون کشور های پیرامونی تلقی میگردد.

4. رویکرد ها

(1) <http://www.newstatesman.com/politics/politics/2012/07/hillary-clinton-art-smart-power>

(2)

<http://www.sipri.org/media/pressreleases/17-april-2012-world-military-spending-levels-out-after-13-years-of-increases-says-sipri>

و همچنان:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2012_04/20120413_PR_CP_2012_047.pdf

(3) <http://www.n.tv.de/wirtschaft/china-ditiert-sparvorgaben-article3990466.html>

(4) در مورد جزییات این موضوع مراجعه شود به: سید موسی صمیمی، "نشست سران ناتو، پیمان اتلانتیک شمالی در شیکاگو" در:

<http://www.goftaman.com/daten/fa/index.htm>

(5) در مورد جزییات این موضوع مراجعه شود به: سید موسی صمیمی: نشست سران کشور های عضو گروه بیست در مکسیکو:

<http://www.goftaman.com/daten/fa/inde>